

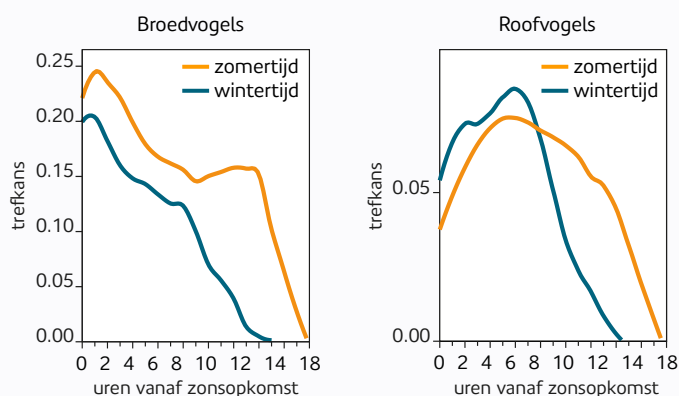
Vroege vogels en middagjagers: nieuwe inzichten uit LiveAtlas

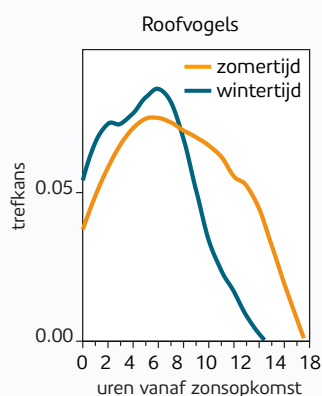
Wanneer is de kans dat je een Merel tegenkomt het grootst? En wanneer een Buizerd? De tienduizenden complete vogellijsten van LiveAtlas laten intrigerende dagpatronen zien. Het blijkt nogal uit te maken hoe laat je op pad gaat. Voor vogelaars kan het geen verrassing zijn dat het tijdstip van een rondje vogels kijken of een telling doen nogal verschil maakt. Dat heeft natuurlijk te maken met de activiteit van vogels. De kans dat je een soort waarneemt hangt sterk samen met het gedrag van een vogel. Een luid zingende Zanglijster wordt bijvoorbeeld veel sneller opgemerkt dan een stiekem foeragerende soortgenoot.

Vroege vogel(aar)s hebben een sterke start

Voor veel broedvogels geldt een bekend vogelaarscredo: wie vroeg opstaat, ziet en hoort het meest. In het voorjaar piekt de activiteit al vroeg in de ochtend, wanneer vogels het actiefst zingen. Een reden hiervoor kan zijn dat foerageren in de schemering lastig is vanwege het gebrek aan licht – en dus is zingen een goed alternatief. Bovendien draagt zang verder in de rustige ochtendlucht dan later op de dag. En wat blijkt? Zelfs in herfst en winter zijn standvogels zoals mezen en Boomklevers het meest te zien in de vroege uren, klaar om na een frisse nacht op zoek te gaan naar hun ontbijt (figuur 1). Een LiveAtlas-rondje in de winter is dus ook in de vroege ochtend het productiefst. Hoewel de avonduren meestal wel een klein piekje in activiteit laten zien, zijn standvogels het gehele jaar – maar vooral tijdens herfst en winter – laat op de dag minder goed waar te nemen dan 's ochtends.

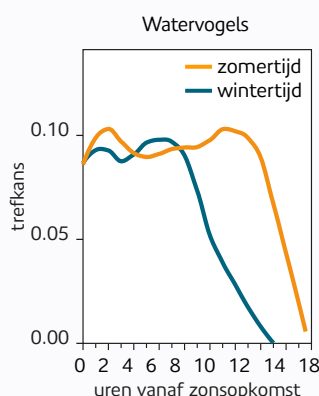
▲ *Figuur 1. Trefkans per uur vanaf zonsopkomst voor veertig algemene broedvogels in Nederland, waaronder zowel zomervogels als standvogels.*

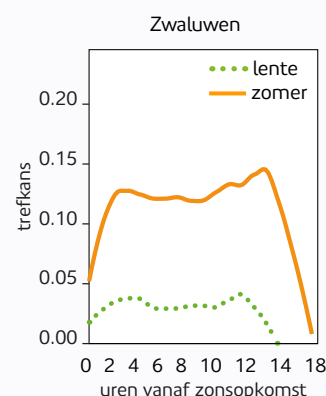
▲ *Figuur 2. Trefkans per uur vanaf zonsopkomst voor zes roofvogelsoorten (Buizerd, Wespandief, Bruine Kiekendief, Torenvalk, Havik en Sperwer).*

Roofvogels: pas actief als de lucht trilt

Zangvogels zijn al druk in de weer voordat de zon opkomt, maar roofvogels? Die wachten geduldig op de juiste omstandigheden. Pas als de zon de aarde voldoende heeft opgewarmd en de thermiek zo rond het middaguur op gang komt, stijgt hun activiteit. Dan kunnen ze moeiteloos zweven op warme luchtstromen en met scherp zicht jagen op prooi. In het najaar en de winter, als de zon lager staat en de opwarming trager verloopt, is dit effect nog duidelijker: roofvogels concentreren hun activiteit nog meer rond het warmste deel van de dag (figuur 2). In de zomer zijn ze juist verspreid over een langere periode op de dag actief. Een alternatieve verklaring voor de activiteitspiek midden op de dag is dat deze vogels afhankelijk zijn van hun goede zichtvermogen om prooi te vinden: rond het middaguur is er veel licht en relatief weinig luchtrillingen vergeleken met later op de dag.

▲ *Figuur 3. Trefkans per uur vanaf zonsopkomst voor 27 watervogelsoorten, waaronder ganzen, eenden, reigers, steltlopers en meeuwen.*

▲ *Figuur 4. Trefkans per uur vanaf zonsopkomst voor de drie Nederlandse zwaluwsoorten én de Gierzwaluw.*

Watervogels en zwaluwen: een dagvullend programma

Niet alle vogels leven volgens een strak ochtend- of middagritme. De trefkans van watervogels is opvallend gelijkmatig verdeeld over de hele dag (figuur 3). Dat komt doordat het waarnemen van deze soorten minder afhankelijk is van zang. Veel watervogels zijn relatief groot en makkelijk zichtbaar in hun vaak open leefgebieden en laten zich dus eenvoudig detecteren, ongeacht het tijdstip.

Ook zwaluwen en Gierzwaluwen houden zich niet aan een vaste piek (figuur 4). Zolang het weer meewerkt zijn hun spectaculaire, acrobatische vluchten zijn van zonsopkomst tot zonsondergang te bewonderen. Bij Gierzwaluwen zie je aan het eind van de dag soms wél een kleine piek; dan verzamelen ze zich in zwermen boven de stad of het dorp, voordat ze de nacht ingaan.

Pieken in het najaar

Sommige soorten laten zich in het najaar vaker zien dan in de andere jaargetijden. Dat komt deels doordat de Nederlandse populaties worden aangevuld met gasten uit het buitenland – denk aan Roodborsten of Gaaien die vanuit het noorden of oosten hier overwinteren. Maar ook omdat er veel jonge vogels bij gekomen zijn en omdat sommige soorten in de herfst simpelweg drukker of luidruchtiger zijn dan anders.

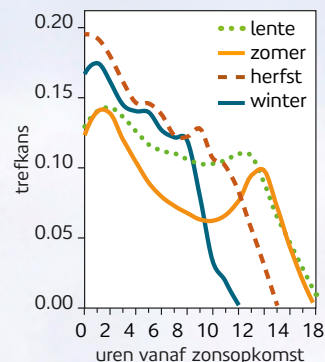
Neem Gaaien, die in deze tijd fanatiek op zoek gaan naar eikels. Of kraaiachtigen die in groepen luidkeels van en naar hun slaapplekken vliegen. Toch blijft, net als in andere seizoenen, de vroege ochtend veruit het beste moment om ze waar te nemen (figuur 5).

Slim tellen: wanneer zie je de meeste vogels?

Met deze trefkanspatronen heb je een handig hulpmiddel in handen om je telinspanning slimmer te plannen. Of je nu gericht op zoek bent naar een specifieke soort of gewoon het maximale uit je tellingen wilt halen: het juiste moment van de dag kan het verschil maken. In de winter zijn de vroege ochtenden het meest vruchtbaar, terwijl je midden in de zomer juist ook 's avonds prachtige lijsten kunt maken.

Wil je zelf ontdekken wanneer jouw favoriete vogels het actiefst zijn? Neem dan vooral een kijkje op liveatlas.nl en duik in de trefkanspatronen door het jaar heen! En ga vooral zelf veel naar buiten om vogels te tellen. Al tellend ontdek je zelf ook eigenaardige patronen en kom je telkens weer voor verrassingen te staan.

— Paul van Els & Albert de Jong

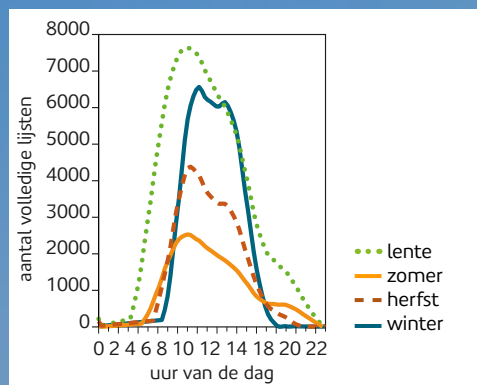
▲ Figuur 5. Trefkans per uur vanaf zonsopkomst voor tien soorten die in de herfst pieken – waaronder kraaiachtigen, Zwarte Specht, Halsbandparkiet, Roodborst en Sperwer.

Patronen

Sinds de start van het project in 2018 zijn via LiveAtlas al tienduizenden tellingen verzameld. Deze tellingen vormen een mooie gegevensbron om patronen te ontrafelen. Hierbij gaat het niet alleen om veranderingen in de verspreiding van soorten en hun voorkomen door het jaar heen, maar ook om verschillen per dag. Wat is bijvoorbeeld het beste moment van de dag om een specifieke soort waar te nemen? Een telling voor LiveAtlas kun je op elk moment van de dag starten. Daardoor hebben we inmiddels voldoende tellingen verspreid over de hele daglengte om de trefkansen van soorten gedurende de dag te bekijken.

► Figuur 6. Het totaal aantal lijstjes per uur (voor een etmaal) per seizoen in LiveAtlas.

Vogeltellers houden er ook hun eigen patronen op na. In het voorjaar en de winter gaan vogeltellers het vaakste op pad om lijsten voor LiveAtlas bij te houden. Het aantal tellingen verschilt per seizoen. In de zomer en de herfst worden er beduidend minder lijstjes ingevoerd.

Bekijk zelf trefkanspatronen op LiveAtlas.nl